

Kongl. Maj:ts
Förnyade Masmästare-Ordning

Den 26 *Junii* 1766

Innehållet är skrivet efter 'Utdrag utur alla ifrån 1764 års slut utkomne publique handlingar, placater, förordningar, resolutioner och publicationer ... Åttonde delen, til 1767 års slut', Stockholm, 1774. Rättelser av tryckfel har gjorts samt en jämförelse med 'Kongl. stadgar, förordningar, brev och resolutioner angående justitien och hushållningen wid bergwerken och bruken, andra fortsättningen', Stockholm, 1797.

Stockholm : Jernkontoret, 2004

Den 26 Junii. Kongl. Maj:ts Förnyade Masmästare-Ordning.

Kongl. Maj:t har i Nåder öfwerwägat angelägenheten af Tackjerns-Blåsningarnes rätta skjötsel och wård, såsom grunden til den öfriga Jernhandteringen eller Stångjerns-Smidet, samt Jern- och Stål-*Manufacturen* i Riket, och har härwid med Nådigt wälbehag inhämtat, hurusom, i denna delen af Bergslags-Rörelsen, åtskillige framsteg och förbättringar i sednare åren blifwit gjorde, hwartil bidragit, at man börjat skjöta Masugns-byggnader och Tackjerns-blåsningar icke blott, såsom något Handtwärks-arbete, utan såsom en på Wettenskap bygd Bergsmanna-öfning. Härpå har ock Inrättningen af Öfvermasmästare i Bergslagerne sit afseende. De äro antagne och lönte, egenteligen til den ändan, at med Tackjerns-blåsningarne grundeligen gå til wäga, genom utrönande af Malmernes med åtföljande Berg- och *Mineral*-blandningars art och beskaffenhet, samt förhållande i elden, det fördelactigste Råstnings-sättet, olika Malm-slags och tjenlige Flussors rätta blandning och tilsats, Hyttornes eller Masugnarnes riktiga byggnad och ställning, samt deras tilbörliga skötsel, i anseende til Bläster, Malm- och Kol-upsättningar, jemte arbetet neder i Hyttan: Och i alle desse delar åligger Öfvermasmästarna, enligt deras *Instructioner*, at, hwar i sin Ort, under Hyttornes flitiga besökande, meddela Arbetarena, så wäl som Hytteägarne, nödige underrättelser, samt derhos tilse, at, wid tillämpningen deraf, alt rätteligen tilgår, så at Tackjerns-Blåsningarne och Jerngjuterierne måge bringas til större fullkomlighet och stadga, samt tjenliga Tackjernslag med säkerhet winnas för de mera granlaga *Manufactur*-Tilwäringar, som hwar för sig fordra olika ämnen.

Men til ändamålets winnande, måste tillika iacktagas en god ordning, i anseende til, så wäl de här nödige Arbetares antagande och tillärande, samt skyldigheter och förmoner, som ock hwad eljest hushållningen wid Hyttebruket angår: Och aldenstund, wid öfwerseende

af den år 1649 den 6 *Julii* utfärdade Ordning för Masmästare, med andre i samma ämne utgångne särskilta Stadgar, Kongl. Maj:t funnit dem i många delar behöfwa ändring och förbättring, på det Författningarne måge blifwa lämpade efter närwarande tids Bergslags hushållning och öfrige omständigheter; Fördenskull, och uppå Riksen Ständers underdånige tilstyrkande, har Kongl. Maj:t låtit författa, och härmed allmänneligen Kungöra welat denna förnyade Masmästare-Ordning.

1. §. Til Masmästare-Ämbetet höra Masmästare, Stegresare, Hyttedrängar, Upsättare, Bokare och Råstbrännare.

De skola hållas tilsammans, under särskilt Ämbets Inrättning, för hwarje Bergslag eller hwarje Bergsfögderie. Til den ändan skal i de Orter, der sådant ännu icke skedt, Bergs-Tings-Rätten, sedan Öfvermasmästarens utlåtande blifwit infordradt, utse den skickeligaste och påliteligaste af der warande Masmästare til Ålderman.

Ämbetsmöte hälle Bergmästaren och Öfvermasmästaren med Åldermannen och Masmästaren i hwarje Ort, en gång om året, sedan Blåsningarne gått til ända, på något beqwämt ställe inom Åldermans-*Districten*, som Bergmästaren utsätter: Då gifwe Åldermannen och Masmästarene berättelse om förloppet af de sidsta Blåsningarne, och om tilståndet af Hyttor, Bälgor och Råstgropar, med mera, samt tage af Bergmästaren och Öfvermasmästaren underrättelse om Ställningar, Malmbeskickningar, och hwad eljest kan nödigt pröfwat.

På alla ständiga Hyttarbetare skal Öfvermasmästaren hålla Förteckning, som wid Ämbetsmötet upläses, til kunskaps winnande om skedde förändringar, samt hwars och ens framsteg och öfriga förhållande. Til Ämbets-Lådan komma at ärläggas wisse Afgifter, som här nedanföre stadgas, och de inflytande Medlen, at wid Ämbets-mötet användas och utdelas til siuka, gamla och förtjente Hyttarbetares eller deras Enkors understöd; Äfwen ock, så långt Medlen kunna förslå, til qwicka ämnens, eller Lärodrängars upmuntran, efter flit och skickelighet.

Kan Bergmästaren för Laga hinder icke komma tilstädes, hälle

Öfvermasmästaren likafullt Ämbetsmöte å utsatt Tid och Ort, och gifwe Bergmästaren tillkänna förloppet deraf.

Blifwer Älderman eller Masmästare förfallelös ute ifrån Ämbetsmöte, erlægge til Ämbets-lådan, såsom Böter, den förre Tio, och den sednare Fem Daler.

2. §. Den af Bergs-Tings-Rätt til Masmästare-Älderman utsedd warder, undfår af Bergmästaren Äldermans-Bref, emot Tio Dalers Utgift til Ämbets-lådan, och aflägger inför Bergs-Tings-Rätt Äldermans-jämwal ock Domare-Ed; Ty Älderman tilhör, at tillika wara Bisittare i Bergs-Tings-Rätten.

Äldermannens Sysla skal deruti bestå, at, Höstetiden hwarje år, sedan Ämbetsmöte är förbi, besöka alla Hyttorne i Orten: Derwid tilhålla Hyttarbetarena, at fullgöra sina skyldigheter, och troligen underwisa dem, hwad en hwar har at iacktaga: Skaffa behörig rättelse, der han finner någre fel: Noga tilse, at de anstalter, som blifwit tagne wid Ämbetsmöte, eller eljest af Öfvermasmästaren föreskrefne, wederbörligen efterföljas: Der någon af de hittils antagne Masmästare icke förstår at ställa, utan allenast at wackta i Hyttan, skal Äldermannen sielf ställa eller draga försorg, at någon annan dertil godkänd Masmästare, eller så kallad Ställmästare, förrättar Ställningen.

Wid Hyttorne efterser och antecknar Älderman alla bofälligheter, äfwen ock besörjer, emot särskilt wedergällning, förefallande wanlige Byggnader och Förbättringar: Skolandes Äldermannen, wid ansvar, icke underlåta, at tidigt erindra Hytteägarne, när Hyttan finnes wara så bofällig, at densamma, antingen til någon del, eller ock aldeles och å nyo, bör ombyggas.

Behöfwer Hyttelag eller Masmästare, i anseende til någon särdeles händelse, särskilt kalla och tillita Äldermannen, bör han sig genast infinna, och njute derföre betalning, efter öfwerenskommelse: Kunna de icke åsämjas, utsatte Bergmästaren hwad skäligt wara kan. Dertilmed är Älderman skyldig, at, på Öfvermasmästarens kallelse, hwilken han med all hörsamhet bör til handa gå, wara honom följacktig på Hyttebesigtningar, eller å andra förrättningar, som dess Sysla angå.

Är Ålderman försummelig, eller gör han oricktiga anstalter, ersätte han all skada, deraf förorsakas, och plickte dessutom ifrån Tio, til et hundrade Daler.

Wacktar Ålderman sielf wid någon Hytta eller Masugn, men nödgas under påstående blåsning annorstädes sig infinna uti Ämbets- ärende, som ej uppskof tål, ställe tå för sig någon annan, at under dess frånwaro sin wacktning besörja: och för dens skickelighet samt pålitelighet ware Ålderman ansvarig.

3. §. Masmästare böra wara beskedelige, förfarne och pålitelige Personer. Derföre måste den Hyttarbetare, som wil Masmästare blifwa, förut med godt loford hafwa lagt handen wid Råstbränningen, warit Upsättare, arbetat såsom Hyttedräng, derefter wacktat en Blåsning, och ändteligen sielf både stält och wacktat twänne Blåsningar.

När han desse stycken igenomgått, skal han, wid Ämbetsmötet, af Öfvermasmästaren förhöras, huru wida han känner Jernmalmernes och medföljande Bergarters beskaffenhet i den Orten: Hurudan Råstning de kräfwa: Huru de böra wara bokade och i smältningen sig emot hwarannan förhålla: För hwad orsak de såsom Torrstens- eller Qwickstens-Malmer böra anses, och hwad slags Jern af dem kan förwäntas: Äfwen ock om kännetecken af sådane Stenslag, som äro Eldfaste, och tjenlige til Masugns-pipans samt Ställets murande och insättande: Om tjenligaste Lim- eller Kalksten, och hwilka slag deraf icke måge nyttjas: Om Råstgropars inrättande och Råstens skötsel: Huru Stället skal inrättas, arbetet skiötas och Blästern, tillika med *For-man*, wid alla tilfällen styras och riktas: Huru olyckelige tilfälligheter måge förekommas, och tilstötande swårigheter afhjelpas: Af det, som til Masugns-Byggnad hörer, bör han åtminstone weta, huru Trummorne under Masugnen skola läggas, en skadad Mur lagas, Hjulnålar kilas och skiötas, tillika med Hjulkammarnes rätta Ställning och Bälgorne inwärters Byggnad.

Gör han häruti nöjaktigt besked, och är försedd med wittnesbörd, ifrån de Hyttor, der han förut arbetat, om et redeligt och riktigt förhållande, undfår han Mästare-bref, med Öfvermasmästarens och

Åldermannens underskrifter, emot erläggande af Åtta Daler til Ämbetslådan, och Tre Daler til Åldermannen.

Derpå aflägger han, antingen wid Ämbetsmötet, eller nästa Bergs-Ting, Masmästare-Ed, och må sedan såsom Ställ- och Masmästare taga städsel och tjenst; Ty då en hwar Masmästare förstår at ställa i Hyttan, uphörer den skilnad, som hittils warit emellan Masmästare, at man kallat en del af dem Ställ-mästare, som förstätt Ställningen, och andra åter Wacktare, dem man icke kunnat anförtro at ställa.

Masmästaren skal i sin tjenst gifwa ackt deruppå, at Ställningen för Winter-Blåsningarne kan ske Sommaren eller Hösten förut, innan Winterkölden hindrar eller skadar Murningen; Til hwilken ända Masugnsägaren eller ock Hyttelag, böra i god tid hafwa i beredskap sådan tjenlig sten, som Masmästaren åt dem utsökt: Han skal ock tilse, huruwida Redet af Malm, Kol och Limsten äger sin tilbörliga godhet: Wälartad Malm må han icke wräka; men finnes oartad eller förbuden Malm framförd, låte han den genast bortkasta: Okänd Malm, om hvars godhet icke kan af utwärtse anseende med säkerhet dömas, må han wid Bergsmans-Hyttorne icke nyttja, utan Öfwerasmästarens tilstånd; Men om en Bruksägare tiltror sig, at wid sin Masugn låta nyttja okänd Malm, utan at derom förut rådfråga Öfwerasmästaren, gifwe då sin Masmästare för dess säkerhet skriftelig befallning derom, och stände til Ägarens äfwentyr allena, om Blåsning för den orsak misslyckas.

Masmästare åligger för öfrigit, at besicktiga Hjul och Bälgor, med mera, och det altsammans, om det så fordras, i gång ställa, jämnka och laga: Han må icke Blåsa med för små Bälgor, om hwilkas fullkomliga Blåster han ej är försäkrad, icke eller tilställa Blåsning på en oformelig Pipa, odugelig Pipsten, eller hwad eljest en olyckelig utgång förorsaka kan: Bälgorne må han icke släppa i gång, innan Ugnen blifwit tilräckeligen upwärmd, och ännu mera, bör han på den sidan sig förese, om Pipan är nymurad: Under Blåsningen skal Masmästaren hafwa flitig uppsikt, så wäl wid Råstars läggande och brännande, efter hwarje Malmslags art och beschaffenhet, som ock wid Bokningen, at den

wederbörligen förrättas; Men i synnerhet öfwer Hyttedrängen, at han til alla delar med waksamhet fullgör sin skyldighet: äfwen ock wid Upsättningarne, at de ske efter Malmarternes och Hyttegångens föranlåtande, samt at wid Bergsmans-Hyttorne, der flere i Blåsningen deltaga, ingen af Inbrukarne må ske orätt, eller Malmsättningarne för Slägt- och wänskap inrättas, til mera winning för den ena, än för den andra: Masmästaren må icke eller understå sig, at, til lindring i arbetet, låta upsätta mera Limsten, än Malmen kräfwer, eller rickta *Forman* derhän, at Blästern, til Kols ödande och skada för Ägaren, drifwer för hårdt på Kolen, icke eller för länge updämma Slaggen, eller öfwer rätta tiden innehålla Jernet: Detsamma må han icke låta falla i gröfre stycken, än högst til 13 à 15 Lisp. hwarje Galt, der ej Giösar brukas.

På det Jernet må behörigen och tydeligen warda Stämpladt med det wid hwarje Hytta antagne och brukelige Märke, skal samma Märke flerstädes och i hwart Galt-mått intryckas i sanden, der Tackjernet skal rinna och gjutas ut.

Emedan Slaggen wid många Hyttor kan med fördel nyttjas til Pipsten, äfwen ock til åtskillige Byggnader både wid Hyttorne och annorstädes; Ty skal Masmästare wara skyldig at stöpa Slagg-tegel, när Slaggen dertil tjenlig är: Börande Bergmästarne, hwar i sin Ort, efter samråd med Öfvermasmästarne, föreskifwa wid hwilka Hyttor, eller Masugnar, samt huru mycket Slagg-tegel om weckan, Masmästare lefwerera bör, til det Pris, som i 9. §. stadgas.

Jemte den trohet emot Masugnsägare eller Hyttelag, hwartil Masmästare sielf förbunden är, skal han tilhålla de andre Arbetarne, til at wara flitige, nycktre och trogne.

Blåsningarnes början och slut, hwarpå, i anseende til Tionde-Tackjernet, beror Kongl. Maj:ts och Kronans rätt, skal Masmästaren noga anteckna, och med sin påskrift bestyrka Masugns-Ägarens eller Hyttelagets Upgift deraf til Prästerskapet, som det å Predikestolen offentligen bör upläsa.

Dertilmed skal Masmästaren wisa Öfvermasmästaren och Åldermannen tilbörlig heder och hörsamhet.

Om Masmästare utur actt låter, hwad nu sagdt är, eller ock af okunnighet eller wårdslöshet så illa ställer, eller försätter Masugnen, at elakt och försatt Tackjern eller mindre fördelactig Masugnsång deraf blifwer, och Slaggen stelnar för *Forman*, eller Godset för Utslagsrummet, eller Blästern så ställes, at Pipan skadas, plickte efter omständigheterna, och Bergs-Tings-Rättens bepröfwande, eller tjene ett eller annat år, såsom ringare Arbetare, under annan Masmästare, och fülle derjemte skadan, som han förorsakat, med penningar eller arbete: Lägger Masmästare eller Hyttedrång eller Upsättare sig, under deras Wackt, eller påstående Skifte, at sofwa, eller blifwer öfwer en fjerdedels tima borta ifrån Ugnen, erlægge til Ämbets-Lådan En Daler, ändå at ingen skada deraf timar. Sker skada, gælde den åter, som ofwan sagdt är.

4. §. Masmästare eller andre, som grundeligen förstå, och ifrån början til slut kunna fullborda, en Masugns-byggnad, hafwa fått namn af Steg-resare; Och som icke alle Masmästare kunna wara fallne för denne delen af Byggnings-konsten, så finner Kongl. Maj:t nödigt, at inrättningen af Steg-resare i Bergslagerne bibehålles, på det sättet, at i hwarje Bergmästaredöme en eller twänne tillsätts, som Bergmästaren, i samråd med Öfvermasmästaren, wid Ämbetsmötet utwäljer, hälst af dertil skickelige Masmästare, som äga nödig kunskap om de förnämste Malmers och Stenslags beskaffenhet i den Orten, der de til Steg-resare antagas, och derjemte förstå: Huru grunden til en ny Masugn bör utses, och, efter hwarjehanda Jordarters beskaffenhet, wäl anläggas och befästas: Huru Utanmuren af Gråsten försvarligen bör updragas: Huru Stegen til Pipans rätta skapnad, efter de förnämste Malm-arters beskaffenhet, och flere omständigheter, rätteligen bör uppställas: Huru Pipmuren, med dess Ring och Fyllmurar, tillika med Masugnsbrösten, til bästa wärkan och bestånd i framtiden, skola upmuras.

Steg-resare, då han således godkänd är, och antagen blifwit, undfår af Bergmästaren Bref derå, emot åtta Dalers Afgift til Ämbets-Lådan: Han skal, innan någon ny Masugns-Byggnad företages, gifwa

Öfvermasmästaren sådant wid handen, noga öfverse alla nödiga *Materialier* af Sten, Ler, Bål- och Ankar-Jern, at alt äger sin tilbörliga styrka och godhet, samt i tid och af egen drift underrätta Hyttelaget, hwad som felar och anskaffas bör; Wid sielfwa Byggnaden skal han noga efterfölja den Föreskrift och Ritning, som, i anseende til alla större och betydeligare Nybyggnader wid Hyttorne, Öfvermasmästaren honom meddelar, hwarwid, ibland annat, i allmänhet bör iackttagas, at i Masugns-Pipan ifrån Ställmuren til Upsättnings-målet icke måge brukas stäckre Stenar af godt eldfast slag, än til 3 *Quarters* längd, men af mindre Eldfast Sten, icke under 5 *Quarter*, och at Masugns-Brösten förbindas wäl och med försigtighet, antingen genom hwälfning eller med Bål-jern, af hwilka det understa bör wara wäl starkt, och det öfwersta af Smidt Jern.

Tager Masugnen skada, antingen af swag och illa lagd grund eller annat bewisligt fel i Byggnaden, skal Steg-resare derföre stå i ansvar.

Steg-resaren njuter sin betalning, antingen genom dags-penning eller på beting, alt efter som han med Hyttelaget eller Masugns-Ägaren åsämjas kan; Men kunna de sig derom icke förena, lägge Bergmästaren dem emellan, hwad skäligen pröfwat kan, efter tids och Orts beskaffenhet:

Wid Blåsningens början i ny Hytta eller Masugn af Sten updragen, består Ägarne, utom tre Kall-dygn, äfwen femtio Frihets-dygn, men för Hyttor och Masugnar, med så kalladt Mulltimber bygde, allenast tio Frihets-dygn, jemte de trenne Kalldyggen: Och skola hädanefter wid alla nya Hytte- eller Masugns-byggnader, sielfwa Pelarne updragas af Sten.

5. §. Hyttedräng antages af Masmästare med Masugns-Ägarens eller Hyttelags wettskap och samtycke; Men han får sit Läro-bref af Åldermannen, emot Afgift af en Daler til Ämbets-Lådan och en Daler til Åldermannen. Derefter aflägger han wid nästa Bergs-Ting eller Ämbetsmöte Hyttedrängs-Ed.

Hyttedräng må icke någon blifwa, med mindre han har loford om nycktert och beskedeligt lefwerne, samt äger nödig kropps styrka, så

att han til alla delar kan blifwa skickelig til de göromål, som en Masmästare tilhöra: Han skal förut förstå Råstbränning, Bokning och Upsättning. Hyttedräng åligger at wisa Masmästare lydna och troliga umgå med upwackningen: Slaggen skal han wid utförandet skilja uti twänne hopar, nämligen Hakslaggen, eller den, som innehafwer Jernkorn och genom Stampning kan til godo göras, uti en särskilt hop, ifrån den rinnande odugelige Slaggen.

Timar skada genom Hyttedrängs försummelse eller olydnad, anses han derföre på lika sätt, som angående Masmästare i tredje §. sagdt är.

6. §. Med upsättares antagande, dess Läro-bref, Afgiften derföre, och Edens afläggande, tilgår på enahanda sätt, som med Hyttedräng. Upsättares skyldighet är, at icke emottaga någon illa Råstad och Bokad Malm; Hålla hwarje slag för sig uti särskilte Lårar: Påsätta deraf, å sine wisse ställen i Ugnen, så många Tråg eller Skoflar, som Masmästaren förordnar; Icke föra på Ugnen Stybbe eller otjenlige Kol, noga derhos tilse, at icke eller andre få göra skada wid Upsättningen, och i öfrigit gå Masmästaren med all hörsamhet tilhanda: och det alt, så kärt honom är, at undgå plickt och ansvar, som tredje §. förmår, om, medelst hans förwällande, Ugnen warder försatt, eller elakt Tackjern wärkad.

Förmenar Upsättare, at Masmästare för oricktige eller egennyttige anstalter om Malm och Kol-upsättningarne, gifwe han det Masmästaren genast beskedeligen tilkänna, i närwaro af Hytte-ägare eller Betjent: Och ware Upsättare då utan ansvar.

7. §. Som hittils med Hyttarbetares antagande icke på alla ställen så ordentliga gått til wäga, och wid en del Bergsmans-hyttor, icke eller wisse Hytte-drängar och Upsättare, utan ofta oförfarne personer, blifwit dertil nyttjade; så skola alla Masugns- och Hytte-ägare wara förbundne, at, wid nästa Bergs-Ting, sedan denna Förordning blifwit kungjord, både upgifwa Förteckning på deras Hyttarbetare, och upwisa deras undfångne Mästare- eller Läro-bref. Den arbetare, som icke finnes wara dermed försedd, skal af Bergmästaren tilhållas, at wid nästa Ämbetsmöte uppte Wittnesbörd om sit förhållande, ställas til för-

hör, och, efter befunnen skickelighet, med Mästare- eller Läro-bref förses. Derefter må icke någon låta sig bruka, och Masugns- eller Hytte-ägare icke nyttja någon, såsom Steg-resare, Ställ- eller Masmästare, Hyttdräng eller Upsättare, med mindre den, på wederbörligt och nu föreskrifwit sätt, blifwit antagen och godkänd, wid Tio Dalers plickt, så wäl för Arbetaren, som Masugns-ägaren eller Hyttelaget. Sker det ändå, och skada deraf händer wid Blåsningen, hafwe Masugns-Ägare eller Hyttelag ingen rättighet, at hos sådan obehörig Hyttarbetare söka ersättning.

Til Råstbränningen och Bokningen bör ock hålst nyttjas sådane Ämnen, som hafwa lust och alfware, at med Masmästare-arbete fortfara. De tider, Hyttarbetare icke äro sysslosatte wid den Hyttan, der de äro i ständig tienst antagne, kunna de, med Masugns-ägarens eller Hyttelagets wettskap och minne, brukas wid Masugns-byggnader, eller ock wid Blåsningar, på de ställen, der brist är på Arbetare. Felar dem utwäg til sådan förtienst, och de icka hafwa eget Jordbruk, som kan gifwa dem sysla och föda, skal Masugns-ägaren eller Hyttelaget förse dem med något annat arbete, hwarföre de af Masugns-ägaren måge njuta betalning, såsom andre Bruks-arbetare, och af Hyttelaget sådan Dags-penning, som der i Orten är wanlig.

Af Hyttelag, som icke Blåsa årligen, utan hwart annat år kunna för-ena sig om en Masmästare, och lika så om de öfrige arbetare.

8. §. I Finland och Lappmarken, der ingen Bergslag är, utan allenast någre få Masugnar, kan den nu omnämnde Ämbets-Inrättning för Masmästare eller Masugns-arbetare icke äga rum, eller der antagas någon wiss Älderman; Men Bergmästare och Öfvermasmästare skole icke desto mindre underrätta sig om Masugns-arbetarne i sådane Orter, och tilse, at uti alt, som til dem kan wara lämpeligit, noga iackttages, hwad här förut om Hyttarbetare är stadgad. Til den ändan må icke någon antagas eller brukas, såsom Masmästare, förr, än Bergmästaren eller Öfvermasmästaren, igenom anställdt förhör, funnit honom hafwa sådane Egenskaper, som i tredje §. omförmåles, och han derefter af Öfvermasmästaren undfått Mästare-bref.

9. §. Med Hyttarbetares aflöning skal förhållas som följer: Ålder-
man upbär, såsom årlig Lön, af hwarje Masugn och Hytta, Fyra Daler
wid Hyttebesigtning: Kommer ej Ålderman til Masugn, eller Bergs-
mans-Hytta det året, Blåsning göres, njute då derifrån ingen Lön.

Masmästare wid Bergsmans-Hyttor skal af Hyttelaget, så länge
Blåsningen påstår, njuta En Daler Silf:mynt om dygnet, samt fri kost,
och får särskilt för ställets inmurande, Åtta Daler Silf:mynt.

Hyttedräng och Upsättare består Tjugu öre hwardera; En
Råstbrännare Fjorton öre; Samt en Bokare, som tillika skjuter Mal-
men utur Råsten, Tolf öre, alt Silf:mynt, för hwarje dygn, samt fri
kost under den tid, de wid Hyttan således arbeta.

Slaggtegel betalar Hyttelaget med Twå Daler Silf:mynt för hwarje
hundrade, hwaraf Masmästare och Hyttedräng taga hälften hwardera.

Gifwer Hyttelag, eller tager Masmästare Tackjern i betalning för sit
arbete, som hittils på en del ställen varit brukeligt, eller stegra de
Arbets-lönerne högre, än här förut stadgadt är, plickte Hyttelagare, så
wål som Arbetare, hwar sine Tjugu Daler, och Tackjernet, eller den
högre betalning, som Arbetaren upburit, ware förfallen til Bergslag-
ens Fattig-Cassa. Men på det Tackjerns Blåsningarnes upkomst i
Bergslagerne, både til Ägarnes båtnad och allmän nytta, desto bättre
måtte befordras, och tillika de Masmästare, och Hyttarbetare njuta
skjälilig wedergällning och upmuntran, som framför andra om arbetet
sig beflita; så, i fall, efter slutad Blåsning wid Hyttan, befinnas skulle,
at Tilwærkningen om dygnet, öfwer hufwud räknad, bestigit sig något
högre, än förut wanligt varit, utan at sådant til alla delar kan tilskrifwas
Rikhaltigare Malmslag, än de, som tilförne wid Hyttan blifwit nyt-
jade, om hwilket alt, jemte Kol-åtgången och de flere omständigheter,
härwid iackttagas böra, Bergmästaren åligger, at wid nästa Ämbetsmöte
göra sig noga underrättad, skal af hela Hyttelaget då bestås, utom de
redan föreskrifne Löner om dygnet, en wiss penning för Skeppundet,
af hwad således öfwerskjuter den förr wanlige Tackjerns-Blåsningen,
som af Bergmästaren och Bergs-Tings-Rätten bör pröfwat och utsät-
tas, derest Hyttelaget och Masmästare derom ej annorlunda åsämjas

skulle: Denne belöning bör på det sättet Hyttefolket fördelas, at Masmästare deraf njuter hälften, och den öfrige hälften skiftas Hyttedräng, Upsättare och Råstbrännare emellan, til lika del hwardera.

Beträffande aflöningen wid Bruks-ägares Masugnar, hwarest Masmästare, dels antagas på ständig årstjenst, sant dels njuta Torp och Jord-bruk; Så må om wilkoren för Masugns-arbetare derstädes, så hädanefter, som hittils skedt, med Bruks-ägaren slutas, efter thy de sig emellan kunna öfwerenskomma och å ömse sidor åtnöjas.

10. §. Med en hwar af Hytte-arbetare skal Masugns-ägare hålla Motbok eller Karfstock öfwer hans arbete, eller förtjenst, samt hwad han derpå uttager, och wid hwarje Blåsning slut Räkning göra, samt Räknings-slutet genast införa i Arbetarens Motbok, eller i en särskildt Afräknings-Sedel, wid Tjugu Dalers Wite, om Husbonden, eller, i hans frånwaro, Betjenten något deraf försummar. Den arbetare, som med Räknings-slutet icke åtnöjes, gifwe hos Bergmästaren klander tillkänna, innom ett år, och i fall hwad stridigt är, icke kan genom Utredning under goda Mäns bemedlande i godo afsluta, fullfölje Arbetaren sit klander wid nästa Bergs-Ting: Försummas det, står Räknings-slutet fast.

11. §. Upsägnings-tiden för de Masmästare och öfrige Hyttearbetare, som hos någon Masugns-ägare äro til års-tjenst Lagstadde, och wid Bergs-Tinget Intecknade, skal wara den första *Martii*, och Afflyttnings-tiden, enär det årets Blåsning gått til ända, med mindre den förra och den nya Husbonden sig med Arbetaren om annan flyttnings-tid förena. Hwad åter angår de Hyttelag, som icke hålla ständiga Hytte-arbetare, så äga de, at för hwarje Blåsning städja, eller sig förena om Masmästare och Arbetare, af sådane Personer, som på förrområde sätt blifwit dertil godkände, och gifwe dem an wid nästa Ämbetsmöte; Äfwen som ock de Hyttelag, som icke kunnat få Arbetare, anmäla sig wid Ämbetsmötet, så Bergmästaren och Öfvermasmästaren söka så indela de Hyttelag, som äro utan Arbetare, och de Arbetare, som äro utan tjenst, at de å ömse sidor blifwa betjente.

När Hytte-arbetare, som hafwer årstjenst, sjelf upsagt, eller upsagd

blifwit, skal Husbonde, eller, i hans frånwaro, Masugns-Betjenten, wid Tjugu Dal. Silf:mynts plickt, ofördröjeligen afsluta Räkning, och meddela honom Orlofs-Sedel, samt deruti tydeligen införa, om och hwad han skyldig är.

Efter århållen Orlofs-Sedel, må Hytte-arbetare söka annan Tjenst, och Städsel taga, men icke utom Bergmästaredömet, innan Bergmästaren, uppå hans begäran, sådant på Orlofs-sedelen tecknat.

På lika sätt skal ock den Hytte-arbetare, som tagit tjenst eller blifwit indelt wid någon wiss Blåsning, icke allenast derwid til Blåsningens slut förblifwa, utan ock, efter fulländad Blåsning, taga Hyttelagets skrifteliga Bewis öfwer sit förhållande, hwarefter han hafwer frihet söka annan tjenst, men icke utom Bergmästare-Dömet, på annat sätt, än förut sagdt är.

Går Hytte-arbetare utur sin tjenst, utan Laga Upsägning, i olaga tid, eller ifrån de Hyttor, som icke hålla ständiga Arbetare, innan Blåsning sluten är, njute Husbonde eller Hyttelag Bergmästaren Handräckning, til den således afwekne Arbetarens återhämmande, eller, der Bergmästare ej är nära boende, tillite nästa Krono-Betjent derom: Och en sådan Arbetare skal, för det han sin Tjenst förlupit, första gången plickta Femtio Dal. Silf:mynt, och dubbelt, der han oftare dermed beträdes, eller, i brist af Botum, afstraffas med spö.

Städslar någon en Hytte-arbetare utan Orlofs-Sedel, eller det Hyttelags Bewis, der han sist arbetat, eller ock, utom wederbörligt Bergmästare-Bewis, i det fall, då Arbetaren förut tjent i annat Bergmästaredöme, ware Städsel ogild, Städsel-penningen förfallen til Ämbets-Lådan, och den Städsel gifwit, böte Tio Daler: Finnes han hafwa lockat Arbetare utur sin rätta Tjenst, böte Ethundrade Daler, och betale dertilmed genast alt, hwad Arbetaren är skyldig hos sin förra eller rätta Husbonde, i fall denna icke åstundar Arbetaren i Tjensten återtaga.

12. §. Antager Masugns-ägare eller Hyttelag någon Masmästare eller Hytte-arbetare, som wid annat Bruk åsamkat sig Skuld, ware de skyldige, at, för Afflyttningen ifrån förra Husbonden, til honom betala den Skuld-*summa*, som i Orlofs-Sedelen införd är, och inom et

halft år derefter, den Gäld, hwilken Hytte-arbetaren sedermera wid samma Bruk sig åsamkat, och Afskeds-Sedelen utwisar. Går något af Gålden, antingen igenom Afbetalning, eller Laglig åtgärd, i anledning af Klander, skal förre Husbonden det återbetala, med Ränta til Sex för Hundrade; Men med betalning för gammal Skuld, som redan flyttade Arbetare med sig fört, förhålles efter förre Förordningar, eller särskilte ågångne Domar.

Dör en sådan Gäldbunden Hytte-arbetare, innan flyttning skedt, då äger ej Husbonde Skulden fordra af den blifwande, utan hålle sig til Gåldenäs Lösören och Egendom; dock andras bättre Rätt förbehållen.

Är Hytte-arbetare flyttad, men dör inom et halft år derefter, betale ändå den sednare Husbonden hela Gålden, på sätt, som föreskrifwit är, och hålle han sig likaledes til Arbetarens Qwarlätenskap och Egendom.

Kan en Gäldbunden Hytte-arbetare, i anseende til dess medförande Gäld, icke få någon wiss Tjenst, innan flyttnings-tid infaller, äger den förre Husbonden, at antingen sielf behålla honom, eller skaffa honom Tjenst hos andre, til det Hytte-arbete, som förefalla kan; Wil Husbonde intetdera, tage Arbetaren skrifteligt Bewis deröfwer, antingen af Husbonden, eller genom twänne gode Män, och wände sig dermed til Bergmästaren, som meddelar honom Fri-Sedel til nästa Upsägnings-tid, då, i fall han ingen annan Tjenst ärhåller, Arbetaren bör hos förre Husbonden sig åter anmäla, at blifwa nyttjad i hans eller annans Tjenst, som förbemält är. Wägrar Husbonden det, ware Arbetaren sin Gäld fri.

13. §. Med hwad här förut stadgadt är, om Hytte-arbetares plikt och skyldigheter, förstås tillika, at Masugns-ägare och Bergs-män skola på deras sida fullgöra hwad dem bör tilkomma; såsom: at hålla wid magt Dammar och Hytte-byggnader, med alt deras tilbehör, i tid framskaffa *Materialier* och Rede, altsammans af wederbörlig godhet, och så tilräckeligt, at Blåsningar kunna anställas för flere Weckor och Månader i sänder, och icke behöfwa inställas, när Masugnen hunnit til sin

bästa gång, utan häldre, der tilräckelig Wattudrägt är, men mindre tilgång af Kol och Malm, göra et eller flere års besparing deraf, innan någon Blåsning warder företagen. Den Bergsman, som för sin Andel icke skaffar fram Rede, til den tid Hyttelag om Blåsningens anställande kommit öfwerens, utan wil undandraga sig Blåsning, eller bruka mindre, än på hans Andel i Hyttan belöpa kan, skal likafullt widkännas Byggnads- och Wärmnings-kostnad, efter sin ägande Hyttedel, med mindre han icke förut sin öfwerflödiga del åt Hyttelaget genom Bergmästaren ärbudit, i hwilket fall Hyttan å nyo skal delas och jämnkas Hyttelagarne emellan, i anseende på widden af deras ägande Skogs-mark, så wida Hyttedelarne icke äro förut rättade efter Bergsmännens Skogslotter, och desse Lotter icke äro ökade eller minskade. Och böra i sådan händelse Hyttelagarne, eller det öfrige Hyttelaget, enär de ej annorlunda åsämjas kunna, inlösa den ärbudna Hyttedelen efter Mätismanna Ordor, så at den afträdande ej allenast njuter betalning för sin afstådde del i Bälgor och Hytteredskapen, utan ock tilständig förnøjelse för sin Andel i Masugn och öfrige Byggnader, i Bälgor och Hytte-redskapen: Skolandes til förenämnde ändamåls winnande, wid alla Hyttors utbärande hädanefter, den tilämnade nya Hyttan indelas, efter Inbrukarens Skogstegars widd och storlek, der icke särskildte *Resolutioner* ligga i vägen.

Smärre och swagare Hyttelag, som hwar för sig icke kunna åstadkomma någre betydelige Blåsningar, böra förmås at sammandraga deras Blåsningar ifrån flere til en Hytta: Och der Hyttelagen, uppå dem gjorde föreställningar, icke skulle sielfwe finna sig wid en sådan sammanflyttning, hwarmed winnes fördelactigare Tackjerns-Blåsning och Besparing i Byggnader, äger Kongl. Bergs-*Collegium*, at likafullt dermed så förfara, som med en rätt Bergslags Hushållning kan finnas öfwerensstämmande, sedan Skogarne dock Afmätte och Uträknade blifwit. Och som de här förut beskrefne *Instructioner* för Öfwer-Masmästare, Ålderman, Masmästare och flere Hytte-arbetare i alla delar syfta på Tackjerns-Blåsningarnes befordran och Masugns-ägarens eller Bergsmäns derunder beroende Förmån; så skola äfwen samma

Instructioner i så måtto tjena Masugns-ägare eller Bergsmän til efterrettelse, at de, på sin sida, böra ricktigt bidraga til wärkställigheten af hwad deruti är wordet anbefalt, och wid Answar icke understå sig, at förkasta eller förhindra de anstalter, som i följe häraf kunna pröfwat nödige.

Til den ändan, och på det wid Bergsmans-Hyttorna, der flere wid en och samma Hytta deltaga, wederbörande Bergs-Betjening och Hytte-arbetare, måge hafwa någon wiss Person at hålla sig til, samt derjemte i den öfrige Hushållningen Ordning må warde bibehållen, har hwarje Hyttelag, at innom sig antaga en Hyttefogde, antingen efter Ordning eller igenom Wal, sedan likwäl förut at Hyttelaget blifwit öfwerenskommit och faststältdt om det Arfwode, honom derwid bör bestås.

Han skal Bergs-betjeningen och Hytte-arbetarne taga besked och kunskap om alt, hwad Hyttelaget i gemen, eller wisse delägare särskildt, böra iackttaga, och sådant inom Hyttelaget til efterlefnad kungöra: Han skal wara wid Hyttan flitigt tilstädes, särdeles i början wid Blåsningen, så Ugnen fylles, och Lottningen sker om dygneharfwen: Efterse at ingen af Delägarne sker någon orätt: Söka at utreda hwad, som kan gifwa anledning til skiljactigheter dem emellan: Tillhålla Bergs-männen, under påstående Blåsningar skyndesamt afföra Slaggen, efter deras Tackjerns-Tillwätkning, och det på dertil utsedde tjenlige platser afstjelpa: hålla Räkning öfwer Hyttans allmänna Omkostningar: Äfwen ock wara behjelpelig wid Räknings-förande emellan Bergs-männen och Hytte-arbetarne, samt tillika med Masmästaren, på Hyttelagets wägnar, underteckna Upgiften på Blåsningarnes början och slut: Och på det han må kunna sin Hyttefogde-Syssla beskedeligen förrätta, skola Delägarne i Hyttan wara skyldige, uppå hans kallelse, sig wid Hyttestämma infinna, så wäl at få underrättelse om hwad han, på Bergs-betjeningens eller Hyttearbetarnes wägnar, kan hafwa dem at förständig, som ock til rådgörande om Hyttelagets bästa.

14. §. Det hittils wid Bergsmans-Hyttorne öflige Bruk, at hwar och

en Delägare Blåser wisse særskilte dygn af det særskilte och olika beskaffade Rede, en hwar samkat, är et stort hinder i denne handtering och dess upkomst.

Derføre skola Bergmästare och Öfwer-Masmästare icke allenast alfwarligen tilhålla Delägarne i hwarje Hyttelag, at samfält efter storleken af hwars och ens Hyttedel, hålla Dammar, Hytta, Bälgor, Wattuhjul och Bokare i godt stånd, utan ock förmå dem, at göra gemensamma Råstgropar och Malmråstningar, samt, hwar det möjeligen ske kan, at drifwa Hyttebruket för gemensam Räkning, och at sammanlägga deras små Blåsningssdelar, eller tilsammans förrätta Blåsningen, efter hwars och ens årliga framförda Rede, som lättast kan wärkställas wid de Hyttor, hwarest Delägarne i hwarje Hytta tillika kunna föras in på gemensamma Grufwe-brytningar. Men antingen Bergsmännerne drifwa samma Bruk, eller ej, må den Bergsman, som hafwer aldeles förskämde Kol, eller så oartad Malm, at deraf ej kan blifwa godt Tackjern, icke bruka i Hyttan det året, eller förr, än han, til annat år, skaffat sig bättre Rede.

Med sämre, men likwäl brukbar Malmslags och Kols upsättande, dröjes til slutet af Blåsningen: Förmenar Masugns-ägare eller Bergsman, at Masmästare häruti gör honom något för när, tilkalle genast Åldermannen eller Öfvermasmästaren, om han är så nära för hand, at tilse huru wida Masmästaren rätteligen förfarit, eller ej.

15. §. Enär detta, som Kongl. Maj:t således för godt funnit at förordna til Tackjerns Blåsningarnes uphjelpande, wederbörligen warder efterfölgd, förmodar Kongl. Maj:t, at dermed äfwen måtte uphöra klagomål öfwer odugeligit Tackjern; Men der ändå oartadt Tackjern tilwärcas, skal det wara *Confiscation* underkastadt, och må icke nyttjas til andre behof, än derom særskilt wid hwarje tilfälle förordnas kan, såsom i synnerhet til Barlast. Skulle ock ifrån någon Hytta utskickas omärkt Jern, och det öfwerstiger Tio *proCent* af hela Tackjerns-Posten, skal et sådant öfwerskott wara förbrutit.

16. §. Den, som beträdes med Fylleri, Slagsmål och Swordom, under påstående Blåsningar wid Hyttorne, och inom Hyttebacken, sitte

et dygn i Kistan, och plickte, jämte dubbla Böter för brottet, Tio Dal., såsom Förbuds brott. Söker någon Delägare i Hyttan tilfalle, för eller utan afsigter, at särskilt fågna Arbetarne med starka Drycker, och wälplägning, och deraf händer, at Arbetare wansköter sitt arbete, och Blåsningen fördärfwas, skal den, som en sådan öfwerplägning gifwit, ej allenast plickta Tio Dal., utan ock lika med Arbetaren hålla de öfrige Delägare i Hyttan skadeslöse; Skolandes i öfrigit en Hytte-Fogde, eller Bergsman, som på nyssnämnde sätt är wällande til Fylleri hos Hytte-folket, altid och hwarje gång til Hyttelaget erlægga, Hytte-Fogde Tu Skeppund, och Bergsman Et Skeppund Tackjern.

Snatteri och stöld ligge äfwen i tweböte; Och i fall Hytte-arbetare sådant Brott begår, anses såsom Stöld, så snart det stulnas värde stiger öfwer Sex Daler: Med alla här förutnämnde Afgifter och Plicktpenningar förstås Daler Silfwermynt.

17. §. Denne Förordning skal hädanefter äfwen gälla för Arbetare wid de Masugnar, hwilka Blåsa til *Vallon*-Smidet, undantagandes hwad här ofwanföre blifwit stadgadt om Inrättning af Ämbete, Ålderman, Mästare, eller Läro-Bref och Ämbets-låda, hälst Ägarne wid sådane Wärk, på sätt, som förut varit wanligt, måge sielwe utse och antaga deras Masugns-arbetare, äfwen som hwad här är wordet föreskrifwit om wisse Märken på Tackjernet och dess Afdelning i mindre Galtar, icke finnes kunna lämpas til Blåsningarne wid *Vallon*-Wärken.
